

वीर नर्मद दक्षिण गुजरात युनिवर्सिटी
बी.एड्. अभ्यासक्रम २०१५-१६ थी अमल

बीजु वर्ष

सेमेस्टर-४

वैकल्पिक विषयो

कोर्ष - ४०१ / लैंगिकता, शाळा अने समाज

कोर्ष - ४०२ / ज्ञान अने अभ्यासक्रम - २

कोर्ष - ४०३ / समाविष्ट शाळानी रचना

कोर्ष - ४०४ / वैकल्पिक विषयो

४०४ / १. वसती शिक्षण

४०४ / २. पर्यावरण शिक्षण

४०४ / ३. शैक्षणिक अने मानसिक मापन

४०४ / ४. मूल्य शिक्षण

४०४ / ५. व्यावसायिक शिक्षण

४०४ / ६. स्वास्थ्य अने शारीरिक शिक्षण

४०४ / ७. शांतिनुं शिक्षण

४०४ / ८. मार्गदर्शन अने सलाह

EPC-3 ICT नी समीक्षात्मक समज

EPC-4 स्वनी समज

Second Year - Sem. 4
Course - 401
લૈંગિકતા, શાળા અને સમાજ

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ

- (૧) સમાજમાંની લૈંગિક અસમાનતા પરત્વે સંવેદનશીલ થાય
- (૨) લૈંગિક અસમાનતાની સર્જક સંસ્થાઓથી પરિચિત કરવા.
- (૩) લૈંગિક અસમાનતાની શાળા અને સમાજ પર થનારી અસરો સમજે.
- (૪) લૈંગિક અસમાનતાની નાબૂદીની દિશામાં વિચારતા થઈ તે દિશામાં કાર્યરત થાય.

એકમ : ૧ લૈંગિક અસમાનતા

- ૧.૧ લૈંગિક અસમાનતા સંકલ્પના અને હેતુઓ
- ૧.૨ લૈંગિક ભૂમિકાઓનો અભ્યાસ અને અસમાનતા નાબૂદી
પિતૃસત્તાવાળા કુટુંબ - જ્ઞાતિ - ધર્મ
છોકરા-છોકરીના જુદા જુદા વયગાળા દરમિયાનના અનુભવોના સંદર્ભે
- ૧.૩ લૈંગિક ભૂમિકાઓનો અભ્યાસ અને અસમાનતા નાબૂદી, જન માધ્યમો (Media), ચલચિત્રો, જાહેરખબરો,
ગીતો
વિવિધ સાંસ્કૃતિક સંસ્થાઓ
કાયદો
રાજ્યના સંદર્ભે
(નોંધ મેમન ૨૦૧૨ના પુસ્તકના આધારે)

એકમ : ૨ લૈંગિક અસમાનતા અને શાળાની ભૂમિકા

- ૨.૧ શાળાની પ્રવર્તમાન કાર્યવાહીમાં સમાવિષ્ટ લૈંગિક અસમાનતાની નાબૂદી અંગેના તેમજ મહિલાઓની સુરક્ષાના ઉપાયો.
વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો, અભ્યાસક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકોના સંદર્ભે
- ૨.૨ વિવિધ સંસ્કૃતિઓમાં લૈંગિકતા અને જાતીયતા (Sexuality) અંગેના ખ્યાલો અને તે દૂર કરવા માટે શિક્ષકની ભૂમિકા.
- ૨.૩ ભાવિ વિદ્યાર્થીઓની સજ્જતા માટે તાલીમાર્થીઓની ક્ષમતા વૃદ્ધિ

પ્રાયોગિક કાર્ય

૧. ન્યૂનતમ દસ કુટુંબોની મુલાકાત જેમાં ઓછામાં ઓછા બે સંયુક્ત કુટુંબો હોવા જોઈએ.
૨. ધો. ૮, ૧૦ અને ૧૧ ના પાઠ્યપુસ્તકોની લૈંગિકતાના સંદર્ભે સટીક આલોચના
૩. લૈંગિક અસમાનતા સંદર્ભે શાળામાં થતી પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ
૪. વિવિધ જ્ઞાતિઓના કાર્યક્રમો અને તેના આગેવાનો કોણ છે તેનો અભ્યાસ
૫. વિવિધ ધર્મોના કાર્યક્રમો અને તેના આગેવાનો કોણ છે તેનો અભ્યાસ
૬. ધાર્મિક પુસ્તકોમાં લૈંગિકતાનો અભ્યાસ
૭. પંચાયત, નગરપાલિકા, વિધાનસભા અને સંસદમાં મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વનું પ્રમાણ અને તેમની સક્રિયતાનો અભ્યાસ
૮. લૈંગિકતાની દૃષ્ટિએ ચલચિત્રો અને જાહેરખબરોનો સટીક અભ્યાસ
૯. લૈંગિક સમાનતાની દૃષ્ટિએ કાયદાની રચના અને અમલનો અભ્યાસ
૧૦. કુટુંબો અને ધંધામાં નિર્ણય પ્રક્રિયામાં મહિલાઓની ભાગીદારી જાણવા માટેની મુલાકાતો

Second Year - Sem. 4

Course - 402

જ્ઞાન અને અભ્યાસક્રમ - ૨

હેતુઓ :

૧. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમની સંકલ્પના સમજે.
૨. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમના વિવિધ અર્થઘટનો સમજે.
૩. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમ સંરચનાના સોપાનો અને પ્રક્રિયાને સમજે.
૪. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમના આધારોથી માહિતગાર થાય.
૫. તાલીમાર્થીઓ શીખવાની અને શીખવવાની પ્રક્રિયામાં અભ્યાસક્રમની ભૂમિકાને સમજે.
૬. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તક વચ્ચેના આંતર સંબંધોને સ્પષ્ટ કરે.
૭. તાલીમાર્થીઓ સમાજ નવરચનાના સંદર્ભે સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓને મૂલવે.
૮. તાલીમાર્થીઓ સત્તા (Power), સિદ્ધાંત અને અભ્યાસક્રમ વચ્ચેના અનુબંધને સમજે.
૯. તાલીમાર્થીઓ સમીક્ષાત્મક પૃથક્કરણની પ્રક્રિયાથી માહિતગાર થાય.
૧૦. તાલીમાર્થીઓ અભ્યાસક્રમના મૂલ્યાંકનનું કૌશલ્ય કેળવે.

યુનિટ - ૧ અભ્યાસક્રમ વિકાસની પ્રક્રિયા

૧. અભ્યાસક્રમ : સંકલ્પના અને મહત્ત્વ
૨. અભ્યાસક્રમના આધારો
૩. અભ્યાસક્રમ સંરચનાના સોપાનો
૪. અસરકારક રીતે શીખવા અને શીખવવાની પ્રક્રિયામાં અભ્યાસક્રમની ભૂમિકા

યુનિટ - ૨ પ્રચ્છન્ન અભ્યાસક્રમ અને સમાજ નવરચના

૧. વિવિધ સહ અભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓ અને તેમની સમાજ નવરચના ઉપર અસર
૨. સત્તા (Power), સિદ્ધાંત અને અભ્યાસક્રમ વચ્ચે આંતર સંબંધ
૩. પાઠ્યપુસ્તક, બાળ સાહિત્ય અને હસ્તપુસ્તિકાના સમીક્ષાત્મક પૃથક્કરણ માટેની પ્રક્રિયા/ સોપાનો
૪. અભ્યાસક્રમનું મૂલ્યાંકન

પ્રાયોગિક કાર્ય

૧. અભ્યાસક્રમ સાથે સંકળાયેલા સામાજિક, આર્થિક, પર્યાવરણ સંબંધી, સાહિત્યિક, કલા સંબંધી સંદર્ભોને અલગ તારવી એની સમીક્ષા કરવી.
૨. તાલીમાર્થીઓ ધોરણ. નાં પાઠ્યપુસ્તકનું મૂલ્યાંકન કરે
૩. તાલીમાર્થીઓ પાઠ્ય પુસ્તક દ્વારા સિદ્ધ થતા અભ્યાસક્રમનાં હેતુઓની સમીક્ષા કરે.
૪. સામાજિક ઉત્કર્ષ સાથે સંકળાયેલી સહઅભ્યાસિક પ્રવૃત્તિઓ, એના સ્વરૂપો અને ફલશ્રુતિનો અભ્યાસ (સ્વચ્છતા, વ્યસન મુક્તિ...)
૫. સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક રીતે દબાયેલ અને કચડાયેલ સમાજના ઉત્કર્ષ માટે શાળાઓમાં હાથ ધરાતી પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ.
૬. વૈવિધ્યસભર બાળ સાહિત્ય અને તેની હેતુસિદ્ધિની શક્યતાનો અભ્યાસ
૭. ધોરણ નાં વિષયના પ્રકરણ માટે હસ્તપુસ્તિકા સંદર્ભે માહિતી એકત્રીકરણ.

Second Year - Sem. 4
Course - 403
સમાવિષ્ટ શાળાની રચના

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ

- (૧) સમાવિષ્ટ શાળાની સંસ્કૃતિ, નીતિ અને કાર્ય પદ્ધતિની સમજ કેળવે.
- (૨) સમાન શિક્ષણના સંદર્ભમાં મનોસામાજિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં 'અપંગતા' અને 'સમાવેશ'ની વ્યાખ્યાઓ તપાસે.
- (૩) સમાવેશ સંબંધી નીતિઓ અને પહેલરૂપ કાર્યક્રમોનું વિશ્લેષણ કરી શકે.
- (૪) સમાવિષ્ટ શાળાઓમાં 'અધ્યયન અને સહભાગિતા'ના સંદર્ભમાં યોગ્ય નીતિ અને કાર્ય પદ્ધતિની સંરચનાની આડે આવતા અવરોધો ઓળખે.
- (૫) તાલીમાર્થી શિક્ષક એ બાબત સમજી શકે કે દરેક બાળક વિભિન્ન પરિસ્થિતિઓમાં પણ અધ્યયન અને વિકાસ કરી શકે છે.

એકમ : ૧ વિશિષ્ટ બાળકોનો પરિચય

- ૧.૧ વિશિષ્ટ બાળક : સંકલ્પના અને પ્રકાર
(મેઘાવી, મંદઅધ્યેતા, મૂક - બધિર, અંધ)
- ૧.૨ વિશિષ્ટ બાળકોનો આત્મવિશ્વાસ વધે એ માટે શિક્ષકની ભૂમિકા
- ૧.૩ સમાવિષ્ટ શાળા અંગે રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ, યુનેસ્કો, આર.ટી.ઈ. એક્ટ (૨૦૦૯), સર્વ શિક્ષા અભિયાન, યુ.જી.સી. ભલામણો અને અમલીકરણ
- ૧.૪ વિશિષ્ટ બાળકોના સંદર્ભમાં પ્રત્યાયનના વિશિષ્ટ કૌશલ્યો

એકમ : ૨ સમાવિષ્ટ શાળા

- ૨.૧ સમાવિષ્ટ શાળા : અર્થ, સંકલ્પના, સ્વરૂપ, ભાવાવરણ
- ૨.૨ વિશિષ્ટ બાળકો માટેની શૈક્ષણિક અને ભૌતિક સુવિધાઓ
- ૨.૩ સમાવિષ્ટ શાળામાં, વિશિષ્ટ બાળકો માટે મૂલ્યાંકન પદ્ધતિ
- ૨.૪ સમાવિષ્ટ શાળામાં, વિશિષ્ટ બાળકો માટે સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓ

સૂચિત પ્રાયોગિક કાર્ય / પ્રવૃત્તિઓ

- (૧) સમાવિષ્ટ શાળાનો વ્યક્તિ અભ્યાસ
- (૨) નિર્ધારિત જૂથના વિશિષ્ટ બાળકોનો વ્યક્તિ અભ્યાસ
- (૩) વિશિષ્ટ બાળકોની સિદ્ધિઓનો અભ્યાસ
- (૪) વિશિષ્ટ બાળકો માટે વિશિષ્ટ અધ્યાપન પદ્ધતિનો અભ્યાસ
- (૫) વિશિષ્ટ બાળકો માટે કાર્યરત એન.જી.ઓ.નો અભ્યાસ
- (૬) વિશિષ્ટ બાળકોના પરિવારનો અભ્યાસ

સંદર્ભો

1. Booth. T., Anscow, M. Black - Hawmins, K., Vaughan, M., & Shaw, L., (2000) Index for Inclusion : Developing Learning and Participation in school, Center for Studies on Inclusive Education.
2. GOI. (1966) Report of the Education Commission : Education and National Development New Delhi : Ministry of Education.
3. GOI (1986) National Policy of Education GOI
4. GOI (1992, 1998) National Policy on Education, 1986 (As modified in 1992), Retrieved from http://mhrd.gov.in/sites/upolad_files/mhrd/files/

NPE86 - mod92.pdf

5. GOI (2009). The Right of Children to free and Compulsory Education act. 2009, Retrived from [http:// mhrd.gov.in/ sites / upload_files/ mhrd/ files / rte.pdf](http://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/rte.pdf)
6. GOI (2011) Sarva Shiksha Abhiyan-framework for Implementation based on the Right of Children to free and Compulsory Education act, 2009, GOI, Retrived from [http:// www.upefa.com/ uperfaweb/ admin/ myuploads/ SSA _ Frame - Wofk _ \(revised\) _ 9-6-2011. pdf](http://www.upefa.com/uperfaweb/admin/myuploads/SSA_Frame - Wofk _ (revised) _ 9-6-2011. pdf)
7. UNESCO (2006) United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, UNESCO
8. UNESCO (2009) Policy Guidelines on Inclusion in Education. UNESCO

Second Year - Sem. 4
Course - 404 / 1 વસ્તી શિક્ષણ

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ.....

૧. વસ્તી વિશે પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિનું જ્ઞાન મેળવે.
૨. વસ્તી શિક્ષણનો અર્થ અને તેનું મહત્ત્વ સમજે.
૩. વસ્તી શિક્ષણના કાર્યક્ષેત્રો વિશે પરિચય કેળવે.
૪. સમાજ પર થતી વસ્તી વૃદ્ધિની અસરો અને તેના પરિણામોનું મૂલ્યાંકન કરે.
૫. વસ્તી વૃદ્ધિ પર અસર કરતા પરિબળો જાણે.
૬. વસ્તી વૃદ્ધિની સ્વાસ્થ્ય અને પોષણ પર થતી અસરો વિશે જાણે.
૭. ગુજરાત અને ભારતના વસ્તીવૃદ્ધિના વલણો વિશે જાણે.
૮. વસ્તી શિક્ષણની વિવિધ પદ્ધતિઓ અને પ્રયુક્તિઓ વિશે સમજણ કેળવે.
૯. વસ્તી શિક્ષણ સંદર્ભે શિક્ષકોની અપેક્ષાઓ જાણે.
૧૦. વસ્તી વૃદ્ધિ અટકાવવા માટે સરકારના પ્રયાસોને સમજે.
૧૧. વસ્તી વૃદ્ધિને કારણે ઉત્પન્ન થતી રાષ્ટ્રીય સમસ્યાઓ વિશે જાણે.

એકમ : ૧ વસ્તી શિક્ષણ, જરૂરિયાત, અસરો

- (અ) વસ્તી શિક્ષણનો અર્થ, સંકલ્પના અને વસ્તી શિક્ષણની જરૂરિયાત
- (બ) વસ્તી શિક્ષણનું કાર્યક્ષેત્ર અને હેતુઓ (સામાન્ય અને વિશિષ્ટ)
- (ક) વસ્તીવૃદ્ધિ પર અસર કરતાં પરિબળો
- પ્રજનનક્ષમતા જન્મદર મૃત્યુદર સ્થળાંતરણ
- (ડ) વસ્તીવૃદ્ધિ અને ધર્મ તથા શહેરીકરણ

એકમ : ૨ વસ્તી વૃદ્ધિ : પ્રયુક્તિઓ - પદ્ધતિઓ

- (અ) ભારતમાં વસ્તી વૃદ્ધિ દર
- ભારત અને ગુજરાતમાં સાક્ષરતા દરની તુલના
- (બ) વસ્તી શિક્ષણની પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રયુક્તિઓ
પદ્ધતિઓ : મુલાકાત, નાટયીકરણ, અવલોકન
પ્રયુક્તિઓ : વર્ણન, પ્રદર્શન, કઠપુતળીનો ખેલ
- (ક) વસ્તી શિક્ષણ સંદર્ભે શિક્ષક પાસેની અપેક્ષાઓ
- (ડ) ભારતમાં સ્ત્રી - પુરુષનું પ્રમાણ - ઘટાડવા શિક્ષણની ભૂમિકા

પ્રાયોગિક કાર્ય :

૧. વસ્તી અંગે વર્તમાનપત્ર અને સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થતી માહિતીની સ્કેપ બુક બનાવવી.
૨. કઠપુતળીના ખેલ તૈયાર કરી તેની અસરકારકતા માપવી.
૩. વસ્તી શિક્ષણ સંદર્ભે એકોકિત તૈયાર કરવી.
૪. એકપાત્રીય અભિનય
૫. વસ્તી અંગે પ્રદર્શન યોજવું.
૬. કુટુંબ કલ્યાણ કેન્દ્રની મુલાકાત લઈ તેની કામગીરીનો અહેવાલ તૈયાર કરવો.

Second Year - Sem. 4
Course - 404 / 2 પર્યાવરણ શિક્ષણ

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ . .

૧. ભારતના પર્યાવરણને સમજે
૨. પ્રાકૃતિક સંશોધન વિશે માહિતી મેળવે
૩. પ્રકૃતિ પ્રેમની ભાવના જાગે
૪. ભારતના જૈવ વૈવિધ્યને સમજે
૫. પ્રદૂષણનો અર્થ સમજે
૬. પ્રદૂષણને કારણે સર્જાતી સમસ્યાઓ વિશે જાણકારી મેળવે
૭. પર્યાવરણ અને સમાજ વચ્ચેનો સંબંધ સમજે
૮. જાગૃત નાગરિક બની પર્યાવરણનું રક્ષણ કરતા થાય
૯. પર્યાવરણ સંરક્ષણના ધારાઓથી માહિતગાર થાય

એકમ : ૧ પર્યાવરણના અભ્યાસનું બહુ વિદ્યાશાખાકીય સ્વરૂપ

૧. પર્યાવરણ શિક્ષણ : વ્યાખ્યા, કાર્યક્ષેત્ર, મહત્ત્વ
૨. પુનઃ પ્રાપ્ત અને પુનઃ અપ્રાપ્ય સંસાધનો
૩. પ્રાકૃતિક સંસાધનો અને સંબંધિત સમસ્યાઓ
૪. પ્રાકૃતિક સંસાધનોનું સંરક્ષણ
૫. જૈવ વૈવિધ્ય : પરિચય અને વર્ગીકરણ

એકમ : ૨ પ્રદૂષણ સંદર્ભે

૧. પ્રદૂષણ : વ્યાખ્યા, કારણો, પ્રકારો અને પ્રદૂષણની માનવસ્વાસ્થ્ય પર અસર
૨. વિવિધ ધારાનો અભ્યાસ : વનસુરક્ષાધારો, પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણ ધારો
૩. મૂલ્યો : પર્યાવરણલક્ષી, પ્રાકૃતિક, સાંસ્કૃતિક
૪. પર્યાવરણ અંગે ઈન્ફર્મેશન ટેકનોલોજીની ભૂમિકા

પ્રાયોગિક કાર્ય :

૧. સમુદ્રના કિનારે થતા ધોવાણોનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૨. ભૂ-પ્રપાતનો અભ્યાસ (Land sliding) કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૩. હવામાનની વૈવિધ્યતાનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૪. વિવિધ પ્રકારના પ્રદૂષણની નિયંત્રણ પદ્ધતિનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૫. ધાર્મિક યાત્રાધામો તથા પ્રવાસના સ્થળો પર થતા પ્રદૂષણનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૬. ભારતની પાણી માટેની ગટર વ્યવસ્થા અને તેની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૭. ભારતમાં જળ સંરક્ષણ - જળ પ્રબંધનની પદ્ધતિઓનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૮. ભારતમાં પ્રાપ્ય ઊર્જા સ્ત્રોતો અને તેના પ્રબંધનનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.

Second Year - Sem. 4
Course - 404 / 3 શૈક્ષણિક અને માનસિક માપન

હેતુઓ:

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ . .

૧. શૈક્ષણિક અને માનસિક માપનના મૂળભૂત વૈજ્ઞાનિક ખ્યાલો અને સિદ્ધાંતોથી પરિચિત થાય.
૨. કુશળતા અને સ્પર્ધાત્મકતાના વિકાસ માટે આ ક્ષેત્રમાં ટેકનિકનો ઉપયોગ કરતા થાય.
૩. શૈક્ષણિક માપનના પરિણામનું અર્થઘટન સક્રિય રીતે કરી શકે.
૪. આંકડાકીય પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ કરીને કાચા પ્રાપ્તિઓ કેટલા પ્રમાણભૂત છે એ અર્થ શોધી શકે.
૫. માપનના ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરી સક્રિય બની શકે.

એકમ : ૧ શૈક્ષણિક માપન અને કસોટી સંરચના

- ૧.૧ માપનની સંકલ્પના અને શૈક્ષણિક માપન અને મૂલ્યાંકન વચ્ચે તફાવત
- ૧.૨ માપનની વિવિધ પદ્ધતિઓ: ઓળખ અંક, ક્રમાંકન, આંતર ગુણોત્તર અને ગુણોત્તર માપ પદ્ધતિ
- ૧.૩ શૈક્ષણિક માપનની જરૂરિયાત
- ૧.૪ કસોટીની ગુણવત્તા: વિશ્વસનીયતા અને પ્રમાણભૂતતા

એકમ : ૨ માપોનું અર્થઘટન અને માપનના ઉપકરણો

- ૨.૧ સમધારણ વકરેખા
- ૨.૨ શતાંસસ્થ અને પ્રતિશત ક્રમાંક: અવર્ગીકૃત અને વર્ગીકૃત પ્રાપ્તિઓ પરથી ગણતરી. સહસંબંધાક: સ્પિયરમેનની ક્રમાંક તફાવત પદ્ધતિ અને કાર્લ પિયર્સનની ગુણન પ્રધાતની રીત.
- ૨.૩ કાઈ વર્ગ કસોટી - સમાન સંભવની રીત, 't' કસોટી - અસહસંબંધિત સરાસરી
- ૨.૪ નિયત સંબંધ - અર્થ, ઉપયોગ અને ઉદાહરણ

પ્રાયોગિક કાર્ય:

૧. બે જૂથોની સાર્થકતા ટી કસોટીથી શોધે.
૨. કોઈ એક ચલની કિંમત પરથી બીજા ચલની કિંમતનું અનુમાન કરતા ઉદાહરણોનો અભ્યાસ
૩. શાળાના કોઈપણ બે વિષયના પરિણામોનો સહસંબંધ શોધી તુલનાત્મક અભ્યાસ કરે.
૪. કોઈપણ બે પ્રમાણિક મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓની વિશ્વસનીયતા અને પ્રમાણભૂતતાનો અભ્યાસ કરી અહેવાલ લેખન કરે.

Second Year - Sem. 4
Course - 404 / 4 મૂલ્ય શિક્ષણ

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ . .

૧. મૂલ્ય અંગે સૈદ્ધાંતિક સમજ કેળવે.
૨. સ્વ-વિકાસમાં મૂલ્યની અગત્યતા સમજે.
૩. મૂલ્ય વચ્ચેના આંતરસંઘર્ષો અને તે માટેના ઉપાયો જાણે.
૪. મૂલ્ય વિકાસમાટેની પદ્ધતિઓથી પરિચિત થાય.
૫. 'મૂલ્ય શિક્ષણ'ની સંકલ્પના સમજે.
૬. શિક્ષક, વાલી અને સંચાલકની મૂલ્ય નિષ્ઠાનું મૂલ્યાંકન કરે.

એકમ : ૧ : મૂલ્ય અને શિક્ષણ

- ૧.૧ મૂલ્ય: અર્થ અને સંકલ્પના
- ૧.૨ મૂલ્યશિક્ષણની જરૂરિયાત અને સિદ્ધાંતો
- ૧.૩ મૂલ્યોનું વર્ગીકરણ: સામાજિક, નૈતિક રાષ્ટ્રીય અને સાંસ્કૃતિક
- ૧.૪ મૂલ્યોના હાસ માટેના કારણો

એકમ: ૨ મૂલ્યોનો વિકાસ અને મૂલ્યાંકન

- ૨.૧ મૂલ્યવિકાસની પ્રકૃતિઓ
- ૨.૨ મૂલ્ય પ્રસ્થાપન માટે શિક્ષક, શાળા અને અભ્યાસક્રમની ભૂમિકા
- ૨.૩ મૂલ્યવિકાસ માટે સમાજ અને ઘરની ભૂમિકા
- ૨.૪ શિક્ષક, વાલી અને સંચાલકની મૂલ્યનિષ્ઠાનું મૂલ્યાંકન

પ્રાયોગિક કાર્ય :

૧. તમારા શિક્ષક / મિત્ર / સ્વજનમાં રહેલા પાંચ મૂલ્યો જણાવો.
૨. મૂલ્યોનું આચરણ કરવામાં તમે અનુભવેલી તકલીફો / મુશ્કેલીઓ જણાવો.
૩. તમે સ્વીકારેલ આદર્શ વ્યક્તિમાં રહેલા મૂલ્યો અને એ મૂલ્યોનો તમારા જીવનમાં તમે કરેલ અમલની નોંધ તૈયાર કરો
૪. કયા પાંચ મૂલ્યોને તમે જીવનમાં અગ્રતા આપો છો? શા માટે?
૫. તમારા જીવનના પાંચ પ્રસંગો જેમાં મૂલ્યનું પ્રત્યક્ષીકરણ થયું હોય તે જણાવો.

Second Year - Sem. 4
Course - 404
Course - 404 / 5 વ્યાવસાયિક શિક્ષણ

હેતુઓ:

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ ..

૧. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની અર્થ અને સંકલ્પના જાણે.
૨. વ્યાવસાયિક શિક્ષણના ધ્યેયો અને હેતુઓ જાણે.
૩. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની જરૂરિયાત અને સિદ્ધાંતો સમજે.
૪. વ્યાવસાયિક શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો અને પ્રશ્નો જાણે.
૫. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની સંસ્થાઓ અને કાર્યક્રમો વિશે જાણે.
૬. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની જરૂરિયાત ૨૧મી સદીના સંદર્ભમાં સમજે.

એકમ: ૧ વ્યાવસાયિક શિક્ષણની ભૂમિકા

૧. વ્યાવસાયિક શિક્ષણનો અર્થ અને સંકલ્પના.
૨. વ્યાવસાયિક શિક્ષણના ધ્યેયો અને હેતુઓ.
૩. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની જરૂરિયાત અને સિદ્ધાંતો.
૪. વ્યાવસાયિક શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો અને પ્રશ્નો.

એકમ: ૨ વ્યાવસાયિક શિક્ષણની સંસ્થાઓ અને કાર્યક્રમો

૧. વ્યાવસાયિક શિક્ષણ કાર્યક્રમ અંગે ૧૯૮૬ની રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનીતિની ભલામણો.
૨. વ્યાવસાયિક શિક્ષણની તાલીમમાં સ્વરોજગારી માટે તાલીમ સંસ્થાઓની ભૂમિકા.
૩. વ્યાવસાયિક માટે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારની માર્ગદર્શન અને પ્રોત્સાહક યોજનાઓ.
૪. ૨૧મી સદી અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ: જરૂરિયાત, સ્ત્રોતો અને અસર.

પ્રાયોગિક કાર્ય:

૧. વ્યાવસાયિક શિક્ષણ આપતી વિવિધ સંસ્થાઓની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૨. રોજગાર વિનિમય કચેરીની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૩. કોઈ એક નાના પાયાના ઉદ્યોગની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૪. શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક માર્ગદર્શન માટે રોજગાર અધિકારીશ્રીનું વ્યાખ્યાન યોજવું.
૫. ઉદ્યોગપતિઓના એસોસિએશનની મુલાકાત-લેસમેન્ટ અંગે માહિતી મેળવવી.
૬. ઉદ્યોગ કેન્દ્રની મુલાકાત લઈ મળતી સહાય વિશે જાણકારી મેળવવી.

Reference Books

1. Aggarwal, J.C. and S.P. Aggarwal, vocational education, Doaba house publishers, New Delhi, 1987
2. Aggarwal J.C., Marks in the history modern Indian education, Indian Education, vikas publishing house Pvt. Ltd., New Delhi, 1994.
3. Secondary Education Commission (1952-53)
4. Kothari Commission Report (1964-66)
5. Sharma, A.P., Contemporay Problem Education, Vikas publishing House Pvt Ltd., New Delhi, 1984.
6. Tarun, Rashtriya, Vocational Education, APH publishing Corporation, New Delhi, 2005.

Gujarati -

1. jambunathan, M., "Yog na Asno:", N.M. Thakkar & Co. Mumbai, 1935.
2. Bhavsar, Dhirajlal, "Swathya Shikshan", Bharat Prakashan, Amdabad.
3. Indian Medical Association, Morbi Branch, "Aarogya ni Aaspas", Pratibha offset, Bhavnagar, 2004.
4. Navneet, "Yoga Swathya ane Sharirik Shikshan", Navneet Prakashan, Std. & 10.

Second Year - Sem. 4
Course - 404
Course - 404 / 6 સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક શિક્ષણ

હેતુઓ:

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ ..

૧. સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણનો અર્થ અને મહત્વ જાણો.
૨. સ્વાસ્થ્ય જાળવણી માટે શાળાની ભૂમિકા સમજો.
૩. માનસિક અને સામાજિક શિક્ષણનો અર્થ અને સંકલ્પના જાણો.
૪. પ્રાર્થના, યોગ આસન અને ધ્યાનનું મહત્વ સમજો.
૫. શારીરિક શિક્ષણનો અર્થ અને મહત્વ જાણો.
૬. શારીરિક શિક્ષણ અંગે શાળાની ભૂમિકા સમજો.
૭. જાતિય શિક્ષણનો અર્થ અને સંકલ્પના જાણો.

એકમ: ૧ સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણ

૧. સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણ: અર્થ, મહત્વ
૨. સ્વાસ્થ્ય જાળવણી માટે શાળાની ભૂમિકા
૩. સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણ: માનસિક અને સામાજિક અર્થ અને સંકલ્પના
૪. સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણમાં, પ્રાર્થના, યોગ, આસન અને ધ્યાનનું મહત્વ

એકમ: ૨ શારીરિક શિક્ષણ

૧. શારીરિક શિક્ષણ: અર્થ, મહત્વ
૨. શારીરિક શિક્ષણ માટે શાળાની ભૂમિકા
૩. શારીરિક તંદુરસ્તી: વૃદ્ધિ, વિકાસ ને પોષણ
૪. જાતિય શિક્ષણ: અર્થ, સંકલ્પના, મહત્વ

પ્રાયોગિક કાર્ય:

૧. શારીરિક રીતે તંદુરસ્ત અને નાદુરસ્ત વ્યક્તિના લક્ષણોની તુલનાત્મક અભ્યાસ કરો.
૨. સ્વાસ્થ્ય જાળવણી અંગે ડૉક્ટર સાથે ગોષ્ઠીનું આયોજન કરી અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૩. યોગ શિબિર યોજવી.
૪. વ્યસન મુક્તિ માટે પ્રદર્શન યોજવું.
૫. જાતિય શિક્ષણની સમજ માટે વાર્તાલાપનું આયોજન કરવું.
૬. ધ્યાન શિબિર યોજવી.
૭. રમતોત્સવનું આયોજન અને અમલીકરણ કરવું.

Practicum:

1. Aggarwal, J.C. and S.P. Aggarwal, vocational education, Doaba house publishers, N

Second Year - Sem. 4
Course - 404
Course - 404 / 7 શાંતિ માટેનું શિક્ષણ

હેતુઓ:

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ ..

૧. શાંતિપૂર્ણ અને હિંસામુક્ત વિશ્વની રચના કરવા માટેના સામાજિક વિકાસના પ્રકલ્પો હાથ ધરવા.
૨. તાલીમાર્થીઓ માનવતા સંદર્ભે શાંતિની સંકલ્પના અને મહત્ત્વ વિશે જાણે.
૩. વ્યક્તિગત તથા સામાજિક સ્તરે ઉદ્ભવતા સંઘર્ષો દૂર કરવા સંઘર્ષ નિવારણની વ્યૂહરચનાઓ જાણે.
૪. સંસ્થામાં વ્યક્તિઓ વચ્ચેની શાંતિના પ્રસાર માટે પ્રતિબદ્ધ બને.
૫. તાલીમાર્થીઓ સંઘર્ષ નિવારણ માટેના વલણો અને કૌશલ્યો વિકસાવે.

એકમ: ૧ શાંતિ માટેના શિક્ષણની સમજ

૧. શાંતિ માટેનું શિક્ષણ: વ્યાખ્યાય, સંકલ્પના, હેતુઓ.
૨. શાંતિ માટેના શિક્ષણની ક્ષમતાઓ અને મહત્ત્વ.
૩. અભિગમો: શાળાની અંદર સાથીઓ વચ્ચે, શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે, શિક્ષકો અને આચાર્ય વચ્ચે, વિદ્યાર્થીઓ અને આચાર્ય વચ્ચે. શાળાની બહાર: સાથી કુટુંબ, સમાજ એન.જી.ઓ. (શાંતિ માટે કાર્યરત
૪. શાળા મધ્યસ્થી અને વર્ગ વ્યવહારમાં શાંતિ માટેની સંવાદિતા.

એકમ: ૨ સંમપોષિત વિકાસ અને શાંતિ માટેનું શિક્ષણ

૧. સંતોષિત: અર્થ, સંકલ્પના, જરૂરિયાત
૨. વિવિધ કૌશલ્યોનો વિકાસ: પ્રત્યાપન કૌશલ્ય, સહકાર અને તાદાત્મ્યનું કૌશલ્ય
૩. જીવન કૌશલ્યો: તણાવ વ્યવસ્થાપન કૌશલ્ય સમસ્યા ઉકેલ કૌશલ્ય, સંઘર્ષ નિવારણ કૌશલ્ય, સમાધાન કૌશલ્ય
૪. સ્વસશક્તિકરણ કૌશલ્યો: યોગ અને ધ્યાન

પ્રાયોગિક કાર્ય:

૧. વિવિધ સંસ્થાઓ, યોગકેન્દ્રો અને એન.જી.ઓની મુલાકાત યોજવી
૨. જરૂરીયાતમંદોને સહાય-ઘરડાઘર, આનાથાશ્રમ, નારી સંરક્ષણ ગૃહની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૩. શાળા સ્તરે યોગ અને ધ્યાનની કાર્યશિબિરનું આયોજન.
૪. અહિંસા પ્રચાર-શેરીનાટક, ઇ-કલબની સ્થાપના, સેમિનારનું આયોજન
૫. સમાજમાં શાંતિ માટે રેલીઓ તથા વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજનક કરવું.
૬. શાળા સ્તરે જીવનકૌશલ્યોના વિકાસ માટેના કાર્યક્રમોનું આયોજન
૭. આંતરરાષ્ટ્રીય શાંતિદિવસની ઉજવણી કરવી (૨૧ સપ્ટેમ્બર)
૮. વિવિધ ધાર્મિક ઉત્સવોની ઉજવણી કરવી.

Second Year - Sem. 4
Course - 404 / 8 માર્ગદર્શન અને સલાહસૂચન

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ

૧. માર્ગદર્શન અને સલાહદર્શનની સંકલ્પના સમજે
૨. માર્ગદર્શન અને સલાહસૂચનના પ્રકારો સમજે.
૩. માર્ગદર્શક અને સલાહકારની ક્ષમતાઓ જાણે.
૪. માર્ગદર્શન અને સલાહસૂચનની પ્રયુક્તિઓ અને ઉપકરણોના ઉપયોગથી પરિચિત થાય.
૫. વિદ્યાર્થીઓના વ્યાવસાયિક માર્ગદર્શનમાં શિક્ષકની ભૂમિકા જાણે.
૬. ચોક્કસ સમસ્યાથી પીડાતા વિદ્યાર્થીની સમસ્યાઓ ઓળખી વિદ્યાર્થીને પૂરતું માર્ગદર્શન આપે.

એકમ: ૧ : માર્ગદર્શન અને સલાહસૂચનની ભૂમિકા

૧. માર્ગદર્શનનો અર્થ, સંકલ્પના અને જરૂરિયાત
૨. માર્ગદર્શનના પ્રકાર (શૈક્ષણિક, વ્યાવસાયિક અને વ્યક્તિગત)
૩. કારકિર્દી માર્ગદર્શનનો અર્થ, સંકલ્પના અને અગત્ય
૪. સલાહસૂચનનો અર્થ, સિદ્ધાંત અને ઉદ્દેશ સલાહસૂચનના અભિગમ (દિશાસૂચક, બિનદિશાસૂચક અને સમન્વયાત્મક)

એકમ: ૨ માર્ગદર્શન અને સલાહસૂચન

૧. માર્ગદર્શન માટે ઉપયોગી ઉપકરણો અને પ્રયુક્તિઓ (ઉપકરણ: રચનાત્મક મૂલ્યાંકન (Formative Evaluation) ક્રમ માપદંડ, મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓ રસ સંશોધનિકા) (પ્રયુક્તિ : અવલોકન, સામાજિકતા મિતિ મુલાકાત)
૨. માર્ગદર્શનમાં શિક્ષકની ભૂમિકા
૩. વિશિષ્ટ જરૂરિયાતવાળા વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન (વર્તન, સમસ્યાવાળા, વિકલાંગ, સામાજિક પછાત, કન્યાઓ, હોશિયાર, વિદ્યાર્થીઓ)
૪. સલાહ સૂચન પ્રક્રિયા : ખ્યાલ અને સોપાનો અસરકારક સલાહકારની લાક્ષણિકતાઓ

પ્રાયોગિક કાર્ય :

૧. શાળાની મુલાકાત લઈ શિક્ષક રચનાત્મક મૂલ્યાંકન પત્રકનો (Formative evaluation) અભ્યાસક્રમ કરવો તથા કોઈ એખ વિદ્યાર્થીએ બે થી ત્રણ વર્ષના રચનાત્મક મૂલ્યાંકન પત્રક (Formative evaluation)નો અભ્યાસ કરવો.
૨. વર્ગખંડમાં મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીનો ઉપયોગ કરવો. (રસ સંશોધની અભિયોગિતા કસોટી)
૩. માર્ગદર્શન સેવા ચલાવતી શાળાની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૪. શાળાની સલાહકાર સમિતિની મુલાકાત અને અહેવાલ તૈયાર કરવો.
૫. માર્ગદર્શનની જરૂરિયાત ધરાવતા વિદ્યાર્થીનો વ્યક્તિ અભ્યાસ કરવો.
૬. માર્ગદર્શન અથવા સલાહદર્શન કેન્દ્રની મુલાકાત લઈ અહેવાલ તૈયાર કરવો.

Second Year - Sem. 4
Course EPC-3
ICTની વિવેચનાત્મક સમજ

હેતુઓ :

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ.....

૧. કમ્પ્યુટરનો અધ્યયન- અધ્યાપનમાં ઉપયોગ કરે.
૨. વર્ગખંડમાં પ્રત્યાયન કૌશલ્ય કેળવે.
૩. ICTના વિવિધ માધ્યમોથી અસરકારકતા તપાસે.
૪. ઈ-લર્નિંગ પ્રત્યે અભિમુખ બને.
૫. ઈન્ટરનેટનો ઉપયોગ કરે.
૬. સ્વ અધ્યયન અને ગુણવત્તાસભર અધ્યાપન માટે જુદી જુદી ઈ-એપ્લીકેશનનો ઉપયોગ કરે.
૭. ઈલેક્ટ્રોનિક ટીચિંગ પોર્ટફોલિયો વિકસાવે.

સૂચિત પ્રવૃત્તિઓ :

- (૧) કોઈપણ વિષયના કોઈ એક એકમ માટે ICT નો ઉપયોગ કરી સ્વ- અધ્યયન સામગ્રી તૈયાર કરે.
- (૨) કોઈ એક એકમમાં સ્ક્રીપ્ટ રાઈટીંગ કરી વિડિયોગ્રાફી કરે.
- (૩) વ્યક્તિગત/ જૂથમાં બ્લોગ બનાવે.
- (૪) MS- Word નો ઉપયોગ કરી મુદ્રિત અધ્યાપન સામગ્રી તૈયાર કરાવવી (કોઈ એક વિષય માટે કોઈ એક એકમ પસંદ કરી - કોઈપણ ભાષામાં)
- (૫) MS-Excel નો ઉપયોગ કરી પરિણામપત્રક બનાવવું જેમાં વિષયવાર ગુણ, કુલ ગુણ, ટકા, ક્રમાંક, પાસ/ નાપાસ, આલેખાત્મક રજૂઆત તૈયાર કરાવવી.
- (૬) વર્ગખંડમાં ઉપયોગ કરી શકાય તેવી વિષયવસ્તુ આધારિત PPT Slides તૈયાર કરવી (ઓછામાં ઓછી ૧૦)
- (૭) ઈ-મેઈલ આઈડી અને ગુગલ એકાઉન્ટ બનાવી માહિતી (અધ્યાપન સંબંધી)નું આદાન-પ્રદાન કરાવવું.
- (૮) સર્ચ એન્જિનનો ઉપયોગ કરીને સંલગ્ન સામગ્રી / માહિતી ડાઉનલોડ કરાવવી.
- (૯) શિક્ષણમાં ઉપયોગી એવી શૈક્ષણિક વેબસાઈટ, ઉપયોગી સંદર્ભ પુસ્તકો, રિસર્ચ પેપર વગેરેની યાદી તૈયાર કરાવવી.
- (૧૦) ICTના ઉપયોગ દ્વારા કોર પેપરના સબમીશન તૈયાર કરાવવા (કોઈ એક વિષય સંદર્ભે એક)
- (૧૧) ટીવી પર આવતા શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોનો અભ્યાસ કરવો.
ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિઓ સંદર્ભે અઠવાડિયામાં બે કલાકના સમયની ફાળવણીના બદલે પ્રવૃત્તિ મુજબ સમયમાં ફેરફારને અવકાશ છે.

ક્ષેત્રકાર્ય :

- (એક અઠવાડિયું) ફરજિયાત
- ICTના પરિપ્રેક્ષ્યમાં નાનું રીસર્ચ જેમાં પ્રાયોગિક સંશોધન / સર્વેક્ષણ / વ્યક્તિ અભ્યાસ કરાવી શકાય.

Second Year - Sem. 4
Course EPC- 4
સ્વ ની સમજ

હેતુઓ : -

પ્રશિક્ષણાર્થીઓ

- (૧) સ્વની સમજ નિર્માણ કરે.
- (૨) સંવેદનશીલતા નિર્માણ કરે.
- (૩) માનવજાત વિશે સમગ્રપણે સમજ ઉભી કરે.
- (૪) સ્વની સમજ દ્વારા વિવિધ મૂલ્યોનો વિકાસ કરે.
- (૫) મૂલ્યો આધારિત જીવન જીવવાની પ્રેરણા પૂરી પાડે.
- (૬) વિદ્યાર્થીઓમાં સ્વની સમજ નિર્માણ કરવાનું કૌશલ્ય કેળવે.

એકમ : ૧ સ્વની સંકલ્પના અને સમજ

- (૧) સ્વની સંકલ્પના
- (૨) ભારતીય વિચારધારાઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સ્વની સમજ
- સાંખ્યદર્શન - ન્યાયદર્શન - પૂર્વમીમાંસા
- યોગ દર્શન - વૈશેષિક દર્શન - ઉત્તર મીમાંસા
- (૩) વિવિધ ધર્મોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સ્વની સમજ
- હિંદુ ધર્મ - બૌદ્ધ ધર્મ - ઈસ્લામ ધર્મ
- જૈન ધર્મ - શીખ ધર્મ - ખ્રિસ્તી ધર્મ
- (૪) મનોવૈજ્ઞાનિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં સ્વની સમજ
- (૫) સ્વની સમજ નિર્માણ કરવામાં શિક્ષકની ભૂમિકા
- (૬) સ્વની સમજ નિર્માણ કરવામાં શાળાની ભૂમિકા
- (૭) સ્વની સમજને અસર કરતાં હકારાત્મક અને નકારાત્મક પરિબલો
- (૮) શિક્ષણના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સ્વની સમજનું મહત્વ

સ્વની સમજ માટે સૂચિત પ્રવૃત્તિઓની યાદી

- (૧) સ્વની સમજ સાથે સંબંધિત પુસ્તકો / ચલચિત્રો / સામયિકોની સમીક્ષા કરવી
- (૨) સ્વની સમજ અંતર્ગત વર્કશોપનું આયોજન અને અમલીકરણ
- (૩) અરવિંદ, વિવેકાનંદ, ઓશો વગેરેના પુસ્તકો તથા પ્રવચનોમાંથી સ્વનો સંદેશો આપતી માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવું.
- (૪) સ્વની સમજ નિર્માણ કરતું એકપાત્રીય અભિનય, સ્કીટ વગેરે...
- (૫) પતંજલિ પુરસ્કૃત વિચારધારામાંથી નિષ્પન્ન થતી સ્વની સમજણની સમીક્ષા
- (૬) મુલાકાત સ્વની સમજ નિર્માણ થઈ છે એવી વિશિષ્ટ કે મહાન વ્યક્તિઓની મુલાકાત અને અહેવાલ
- (૭) આત્મકથા દ્વારા સ્વનું મૂલ્યાંકન
- (૮) સ્વના મૂલ્યાંકન માટેની પ્રયુક્તિ (રોજનીશી - ડાયરી, આત્મકથા, નિબંધ)
- (૯) સ્વની સમજ આપતા આધ્યાત્મિક કેન્દ્રોની પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ